

Tale til åbent samråd i Kirkeudvalget den 20. maj 2009 vedr. Assistens Kirkegård

Baggrunden for
placering af
stationen ved
Assistens
Kirkegård

Kirkeudvalget har bedt mig redegøre for baggrunden for metrostationens placering ved Assistens Kirkegård samt for de etiske konsekvenser af de opgravninger på kirkegården, der skal ske i forbindelse med arbejdet.

I 2001 indgik staten og Københavns og Frederiksberg kommuner en aftale om at undersøge mulighederne for en cityring som metro nøjere. Aftalen var en del af aftalen om kommunernes økonomi for 2002.

Baggrunden var det såkaldte Projekt Basisnet om højklasset kollektiv trafik i hovedstadsområdet.

I første fase af Udredning om en Cityring blev der set på flere forskellige linieføringer for en cityring, men alle havde en station ved Nørrebros Runddel.

Oprindeligt var tanken at placere stationen ved Nørrebros Runddel ude under Nørrebrogade med de gener, der fulgte heraf i form af bl.a. omfattende omlægning af bustrafik i anlægsperioden.

Tidligt blev der imidlertid peget på at lægge stationen ind på den del af Assistens Kirkegård, der ligger lige op til Nørrebros Runddel, idet Københavns Kommune i 1989 traf beslutning om, at

denne del af kirkegården skal overgå til park fra 2020.

I virkeligheden var det allerede i 1879 ved kongelig resolution besluttet, at Assistens Kirkegård skulle nedlægges som kirkegård med udgangen af 1979 og derefter overgå til park. Nedlæggelsen blev i 1951 udsat til udgangen af 2019, og i 1989 vedtog borgerrepræsentationen så planen for kirkegårdens fremtid. Planen indebærer bl.a., at der skal være park i det område, hvor metrostationen er planlagt.

Jeg kan tilføje, at allerede i årene 1881-1908 blev større dele af Assistens Kirkegård afgivet bl.a. til anlæg af Hellig

Kors Kirke, to skoler og - mest omfattende Hans Tavsens Park.

Et møde i forbindelse med udredningsarbejdet i december 2003 i det daværende Trafikministerium med deltagelse af Kirkeministeriet, Kulturarvsstyrelsen og Københavns Kommunes kirkegårdsmyndigheder bekræftede, at en placering af en station på denne del af kirkegården var realistisk.

Kirkeministeriet oplyste på mødet bl.a., at hvis hjemfaldstiden for enkelte grave ikke var udløbet, skulle pårørendes samtykke indhentes.

En station på Assistens Kirkegård er indeholdt i den rapport fra

udredningens første fase, som blev oversendt til Folketingets Trafikudvalg i januar 2004.

Udredningens anden og sidste fase, som blev afrapporteret og oversendt til Folketingets Trafikudvalg den 27. maj 2005, beskriver to alternative linjeføringer, der begge har en station ved Nørrebros runddel.

Placeringen af stationen ved Nørrebros Runddel er forskellig i de to linjeføringer, men hovedparten af begge placeringer ligger inde på kirkegården. I udredningen er stationsplaceringerne beskrevet både i tekst og tegninger.

Det er klart, at når man graver på en tidligere kirkegård, så vil man også

kunne møde knoglerester fra tidligere begravelser. I udredningen fra 2005 er det således beskrevet, at ”udgravning inden for kirkegårdsområdet forventes at kræve arkæologiske metoder, herunder muligvis flytning af nogle enkelte resterende gravsteder i området i en særlig teknik, hvor hvert gravsted flyttes som et samlet jordlegeme.”

På baggrund af Udredningen indgik kommunerne og regeringen en Principaftale om Cityringen i december 2005.

I Principaftalen er linjeføringen over Frederiksberg station valgt, og dermed også den beliggenhed af stationen ved Nørrebros Runddel på Assistens

Kirkegård, som knytter sig til denne linjeføring.

På baggrund af Principaftalen indgik alle Folketingets partier på nær Enhedslisten i februar 2006 aftalen om udvidelsen af Metroen med Cityringen.

Forslag til Lov om en Cityring blev fremsat den 21. februar 2007. I lovforslaget og i den senere vedtagne lov med tilhørende bekendtgørelse fremgår det, at loven hviler på Udredningen fra maj 2005. Stationsplaceringen ved Nørrebros Runddel fremgår af kortet, der er bilag 1 til lovforslaget hhv. til loven.

I lovforslagets bilag 3, der indeholder udkast til den tilhørende

”Bekendtgørelse om placering og udformning af stationer og skakte m.m.” henvises der i bilag 1 til Udredningens afsnit 7.2 – 7.15.6. for en nærmere gennemgang af de enkelte stationer.

Lov om en Cityring af 6. juni 2007 blev vedtaget af alle folketingets partier undtagen Enhedslisten.

Oplysninger om udformning af stationen ved Nørrebros Runddel på Assistens Kirkegård og om konsekvenserne heraf i forhold til kirkegården har således været offentlig tilgængelige flere år før lovens vedtagelse.

Efterfølgende har de to kommuner udarbejdet en fælles VVM-redegørelse jf. Cityringlovens § 3, stk. 3, som var i

offentlig høring i efteråret 2008. Heraf fremgår placeringen af stationen på Assistens Kirkegård også.

På baggrund heraf forelagde de to kommuner en koordineret indstilling om godkendelse af anlægget for mig i februar 2009. Kommunernes koordinerede indstillinger med bilag er oversendt til Folketingets Trafikudvalg.

På den baggrund kunne jeg – efter at have besvaret en række spørgsmål fra Trafikudvalget – godkende anlægget af Cityringen i slutningen af marts 2009.

Håndtering af
nuværende og
tidligere
gravsteder

Hvad så med de etiske hensyn i forbindelse med metrobyggeriet på Assistens Kirkegård?

Der kan være etiske hensyn at tage til pågældende afdøde, til pårørende og til offentligheden.

Der er som bekendt ikke evig gravfred på almindelige danske kirkegårde.

Fredningstiden er typisk 20 år. Når fredningstiden er udløbet, og de pårørende eller andre ikke længere ønsker at betale for gravstedets opretholdelse, og gravstedet således hjemfalder, foretages typisk nye begravelser oveni de tidligere. I den forbindelse vil jorden inkl. eventuelle tilbageblevne knoglerester fra den tidligere begravelse typisk blive gravet op, og knogleresterne vil blive fjernet fra gravstedet og nedgravet andetsteds på kirkegården.

Når der er sket en ny begravelse, vil det således være begrænset, hvad der er tilbage af rester af de tidligere begravede personer i et gravsted.

Antal berørte
grave på
Assistens
Kirkegård

Der er på Assistens Kirkegård - i det område, hvor metrostationen er planlagt - tale om tre forskellige typer af gravsteder:

For det første er der gravsteder, hvor fredningstiden ikke er udløbet. Flytning af sådanne gravsteder, der indebærer en ligflytning, kan kun ske i ganske særlige tilfælde og kræver biskoppens tilladelse. De pårørende skal anmode stiftet om flytningen.

Kirkegårdens ejer, Københavns Kommune, har oplyst, at der er to

gravsteder af denne type. Københavns Stift har oplyst, at biskoppen har modtaget en ansøgning fra de pårørende til det ene gravsted om flytning af gravstedet, men at denne ansøgning er blevet trukket tilbage mandag den 18. maj.

Det betyder, at gravstedet så bliver liggende i anlægsperioden, og at Metroselskabet må finde de tekniske løsninger, der skal til, for dette kan lade sig gøre.

Det pågældende gravsted ligger uden for selve stationsboksen, men inden for arbejdspladsområdet. Det kan derfor godt lade sig gøre at etablere stationen uden at flytte gravstedet, men det vil i

sagens natur gøre anlægsarbejderne lidt mere komplicerede. Det vil ikke få indflydelse på anlægsarbejdets tidsplan.

Til det andet gravsted er der ingen pårørende, og det røres ikke, før fredningstiden er udløbet i 2010.

For det andet er der gravsteder, hvor fredningstiden er udløbet, men hvortil der fortsat gælder en betalt brugsret. Der er tale om en flytning af et gravsted, men ikke om en ligflytning, eftersom fredningstiden er udløbet. Flytning eller nedlæggelse før udløb af brugsret aftales mellem Københavns Kommunes Center for Kirkegårde og brugsretsindehaver. Københavns Kommune har oplyst, at antallet af disse gravsteder er 11, og af

disse er de 10 nedlagt eller flyttet på nuværende tidspunkt i forståelse med de pårørende. For det 11'te er dialogen med de pårørende endnu ikke afsluttet.

For det tredje er der gravsteder, hvor såvel fredningstid som en eventuel brugsret ud over fredningstiden er udløbet. Det er de såkaldte hjemfaldne gravsteder. For disse er der tale om opgravning af eventuelle knoglerester, der efterfølgende nedgraves andetsteds på kirkegården. Der er heller ikke her tale om ligflytning i lovens forstand, og det er her, at arkæologerne kommer ind.

Som forberedelse til de arkæologiske udgravninger, som Københavns Bymuseum efter aftale med

Metroselskabet og Københavns Kommune skal foretage på området for byggepladsen, har Bymuseet her i foråret 2009 opgjort, hvor mange hjemfaldne gravsteder med tilhørende begravelser det formentlig drejer sig om.

Bymuseet har over for ministeriet oplyst, at opgørelsen, der er baseret på historiske kilder bl.a.

begravelsesprotokollerne, viser, at antallet af hjemfaldne gravsteder, der direkte berøres af anlægsarbejderne i forbindelse med stationen, er 264.

I følge Bymuseets opgørelse er der i alt sket 1235 begravelser i de 264 gravsteder siden 1809. Det må formodes, at store dele af resterne fra de tidligere

begravelser allerede er fjernet eller er stærkt forstyrret i forbindelse med nye begravelser i hjemfaldne gravsteder.

Desuden har Bymuseet registreret 211 gravsteder på det øvrige byggepladsareal. Her renses for eventuelle rester ned til 1 meters dybde – dvs. at det alene er jorden over normalt placerede kistebegravelser, der berøres. Derefter udlægges et såkaldt signalnet.

Registrerede
bevaringsværdige
gravminder

Endelig er der ca. 70 registrerede gravminder i området. Disse flyttes i overensstemmelse med lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde til et andet sted på kirkegården. Det er endnu ikke besluttet,

hvor præcis på kirkegården disse skal placeres varigt, men ifølge ”Dispositionsforslag 2020, Assistens Kirkegård”, vedtaget af Københavns Borgerrepræsentation i 1989, planlægges genanbringelsen af registrerede gravminder at ske i den kommende mindepark og for de ældste gravmindes vedkommende i det kommende museale område.

Københavns Bymuseum har det arkæologiske ansvar inden for Københavns og Frederiksberg kommuner og arbejder i henhold til retningslinier fra Kulturarvsstyrelsen.

Museet har opbygget stor ekspertise med en værdig og respektfuld udgravning af

tidligere kirkegårde senest på en ejendom i Frederiksberggade.

Det er aftalt mellem Metroselskabet, Kulturarvsstyrelsen og Københavns Bymuseum, at det er bymuseet der står for at fjerne knoglerester fra hjemfaldne gravsteder.

Ved inddragelsen af Bymuseet vurderes det, at håndtering af de hjemfaldne gravsteder vil ske på en værdig og respektfuld måde.

Københavns Bymuseum vil bl.a. bestræbe sig på at optage og opbevare knoglerester fra det enkelte individ for sig selv og familiegrupper samlet. Center for Kirkegårde vil efterfølgende sørge for at disse knoglerester placeres et andet

sted på Assistens Kirkegård, og at området markeres med en særlig mindesten.

Både Bymuseet og Center for Kirkegårde er meget optaget af, at håndteringen af de hjemfaldne gravsteder sker på en respektfuld og etisk forsvarlig måde.

Sammenfatning Sammenfattende er situationen på det pågældende område på Assistens Kirkegård altså følgende:

- For to gravsteder er fredningstiden ikke udløbet. Det ene berøres ikke inden fredningstiden udløber, og hvis det andet ikke kan flyttes, vil der blive fundet en teknisk løsning, så

gravstedet bliver liggende i anlægsperioden.

- Der er 11 gravsteder, hvor fredningstiden er udløbet, men hvor der er en betalt brugsret. Her er der ikke tale om ligflytninger. Af de 11 er 10 allerede nedlagt eller flyttet i forståelse med de pårørende.
- Der er 264 hjemfaldne gravsteder, hvor fredningstid og brugsret er udløbet, som direkte berøres af anlægget af stationsboksen.
- Der er yderligere 211 hjemfaldne grave på det øvrige byggepladsareal, som berøres ved rensning af jorden ned til 1 meters dybde.

- Det skal understreges, at flytninger af gravsteder og knoglerester fra gravsteder sker sømmeligt og efter gældende regler.